Р Е Ц Е Н З И Я

от

проф. д-р Стела Атанасова Тодорова

професионално направление 3.8 „Икономика“ и 3.7 „Администрация и управление“
член на Научното жури за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

Настоящата рецензия е изготвена на основание ***Заповед № 526 от 29.09.2026г. на Ректора на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ – Варна***, по откритата процедура за защита на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление **3.8 „Икономика“**, с която съм определена за член на Научното жури.

Автор на дисертационния труд: **ЛИОР ЯКОВ АГАЙ**
***Тема на дисертационния труд*: „Приложение на теорията на игрите и поведенческия икономикс в процесите на обществени поръчки“**
***Професионално направление*:** 3.8 „Икономика“

Кратко представяне на кандидата

Лиор Агай е утвърден експерт в областта на финансовото управление, корпоративните финанси и стратегическото управление на обществените поръчки. Притежава над 20 години професионален опит на ръководни и експертни позиции, включително като партньор в BDO Израел, финансов директор на Еврейския университет в Йерусалим и ръководител на звена в Министерството на финансите на Израел. Професионалната му дейност обхваща финансовото планиране и контрол, управлението на публичните ресурси, разработването и прилагането на процедури за обществени поръчки и внедряването на електронни системи за възлагане. Кандидатът притежава образователна подготовка в областта на икономиката, управлението и правото, както и магистърска степен по право и MBA със

специализация във финансовия мениджмънт. Той има и преподавателски опит във висши учебни заведения в областта на теорията на игрите, счетоводството и икономиката.

Обем, структура и формални изисквания на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 243 страници и включва увод, изложение в три глави, заключение, справка за научните и научно-приложните приноси, списък на използваните научни източници и декларация за оригиналност. Библиографският списък съдържа 122 научни, нормативни и институционални източника. В автореферата са представени 7 таблици и 3 фигури.

Първа глава разглежда теоретичните основи и литературния обзор на обществените поръчки, теорията на игрите и поведенческата икономика. Втора глава представя методологичната рамка и изследователския дизайн, а трета глава съдържа анализа на емпиричните резултати, проверката на изследователските хипотези, предложения интегриран модел ADPVM и практическите препоръки.

Структурата на труда следва логиката на изследването – от теоретичното обосноваване на проблема през методологичния подход до анализа на резултатите и формулирането на изводи. Дисертационният труд съдържа основните структурни елементи, предвидени в приложимите нормативни и вътрешноуниверситетски изисквания.

Актуалност

Актуалността на дисертационния труд произтича от необходимостта да се изясни как различните видове ценови котви в обществените поръчки се свързват с продължаващото участие на оферентите и възприеманите ценови прагове. Научният проблем се състои в недостатъчното отчитане на дългосрочните аспекти на участието на оферентите при оценката на

ценовата информация. В тази връзка целта на изследването е разработването и емпиричното обосноваване на интегрирана рамка за подпомагане на решенията в обществените поръчки. Научната новост се изразява в съвместното изследване на три условия – наличие на начална цена, наличие на прогнозна стойност и липса на ценова котва – чрез адаптиране на концепциите BLV и PSM към спецификата на обществените поръчки. Получените резултати са интегрирани в авторския модел ADPVM, предназначен да подпомага анализа и подготовката на процедурите.

Основната цел на дисертационния труд е да се разработи и емпирично да се обоснове интегрирана рамка за подпомагане на решенията в обществените поръчки, която изследва връзката между вида на ценовата котва, устойчивостта на участието на оферентите и възприеманите ценови прагове. За тази цел се съчетават подходи от теорията на игрите и поведенческата икономика с концепцията за стойността на оферента през жизнения му цикъл (Bidder Lifetime Value – BLV) и измерителя на ценовата чувствителност на Ван Вестендорп (Van Westendorp Price Sensitivity Meter – PSM).

Основните задачи на дисертационния труд са да се изследват теоретичните основи на ценовото закотвяне в обществените поръчки, да се разработи методология за анализ на продължаващото участие на оферентите и тяхната стойност през жизнения цикъл, както и да се проучат възприеманите от специалистите по обществени поръчки ценови прагове при различни условия на ценова информация. На тази основа се разработва интегриран модел ADPVM (Anchor-Driven Procurement Value Model), предназначен да подпомага анализа и управленските решения при подготовката и провеждането на обществените поръчки.

Обект на изследването са процесите на възлагане на обществени поръчки, разглеждани в контекста на взаимодействието между

възложителите и оферентите. ***Предмет на изследването*** са връзките между ценовата информационна среда, поведението и продължаващото участие на оферентите, стойността им през жизнения цикъл и професионалната преценка за ценова приемливост.

За постигането на целта са формулирани ***две изследователски хипотези***. Първата проверява дали различните видове ценови котви са свързани с различни профили на задържане на оферентите и стойности на BLV. Втората изследва различията във възприеманите ценови прагове при наличие на начална цена, прогнозна стойност или липса на ценова котва. Емпиричните резултати служат за обосноваване на предложения модел, като интерпретацията им отчита ограниченията при установяването на причинно-следствени зависимости.

Методология на изследването

Методологията на дисертационния труд се основава на количествен подход, реализиран чрез две самостоятелни, но взаимно допълващи се емпирични проучвания.Теоретичната рамка съчетава теорията на игрите и поведенческата икономика. Първото проучване обхваща 211 наблюдения на равнище оферент при три условия на ценово ориентиране, разпределени в три групи според наличието на ценова котва: без ценова котва, с прогнозна стойност и с начална цена. Анализът е насочен към участието и отпадането на оферентите, продължителността на участието и стойността им през жизнения цикъл (BLV).

Второто включва 65 валидни отговора от специалисти по обществени поръчки. Резултатите от двете проучвания са анализирани поотделно и интегрирани при разработването на модела ADPVM. Методологията отчита ограниченията на извадките и наблюдателния характер на първото проучване, което не позволява категорични причинно-следствени заключения.

Методи на изследване

Използвани са теоретичен анализ, описателни и непараметрични статистически методи, тест на Краскал–Уолис, оценка на размера на ефекта и главен компонентен анализ (PCA). За изследване на продължаващото участие на оферентите е приложена концепцията Bidder Lifetime Value (BLV), а за анализ на възприеманите ценови прагове – адаптираният измерител на ценовата чувствителност на Ван Вестендорп (PSM).

Съдържателна характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в съответствие с логиката на изследователския проблем и последователността на неговото теоретично, методологично и емпирично проучване. Състои се от увод, три глави, заключение, справка за научните и научно-приложните приноси, списък на използваните научни източници и декларация за оригиналност.

Първа глава е посветена на теоретичните основи и литературния обзор на обществените поръчки, теорията на игрите и поведенческата икономика. В нея са разгледани основните теоретични постановки и е очертана изследователската празнота.

Втора глава представя методологичната рамка, изследователския дизайн и приложените методи. Разгледани са организацията на емпиричното изследване, подборът на извадките, профилът на респондентите и начините за измерване на изследваните показатели.

Трета глава съдържа резултатите от емпиричните проучвания, анализа на получените данни и проверката на изследователските хипотези. В нея са представени разработеният интегриран модел ADPVM и практическите препоръки за неговото приложение в публичния сектор.

В заключението са обобщени основните резултати и изводи от изследването. Библиографският списък включва **122 научни, нормативни и институционални източника**.

Оценка на научните и научно-приложните приноси

1. ***Научни приноси***

В дисертацията са посочени четири научни приноса:

1. Разработена е интегрирана теоретична рамка, в която обществените поръчки се разглеждат като регулиран повтарящ се пазар, а различните условия на ценово ориентиране – като отделни информационни среди. Приносът се изразява в концептуализирането на ценовата котва като стратегически сигнал и потенциална поведенческа референтна точка.

2. Разработени са методологични основи за анализ на продължаващото участие на оферентите чрез адаптиране на концепцията Customer Lifetime Value към Bidder Lifetime Value (BLV). Приносен момент е пренасянето на анализа към задържането, отпадането и повторното участие на оферентите.

3. Адаптиран е измерителят на ценовата чувствителност на Ван Вестендорп (PSM) към професионалната преценка в обществените поръчки. Това разширява възможностите за изследване на възприеманите ценови прагове в специфичния контекст на публичното възлагане.

4. Получени са емпирични резултати относно връзката между ценовите информационни условия, продължаващото участие на оферентите и възприеманите ценови прагове. Тяхната стойност е в допълването на съществуващите знания, като изводите следва да се интерпретират съобразно ограниченията на изследователския дизайн.

Оценка: Научните приноси са логически свързани и последователно надграждат теоретичната рамка, методологията и емпиричния анализ. Основното им достойнство е адаптирането на съществуващи концепции към проблематиката на обществените поръчки. Следва да се отбележи, че част от тях имат характер на методологично развитие и интегриране на

известни подходи, поради което оригиналността им се определя от конкретната адаптация и приложението им.

2. ***Научно-приложни приноси***

В дисертационната работа са посочени три научно-приложни приноса:

1. Разработена и приложена е възпроизводима методика, основана на две емпирични проучвания, които изследват продължаващото участие на оферентите и възприеманите ценови прагове. Практическата ѝ стойност е във възможността за систематизиран анализ на различни ценови информационни условия.

2. Разработен е моделът ADPVM (Anchor-Driven Procurement Value Model), който обединява класифицирането на ценовата среда, анализа на участието на оферентите и оценката на възприеманите ценови прагове. Моделът предлага рамка за подпомагане на решенията, без да замества законовите критерии за подбор и възлагане.

3. Разработен е комплекс от практически инструменти за прилагане на ADPVM, включващ процедури за документиране на ценовите котви, мониторинг, сценарии за приложение, обучение и гаранции за прозрачност, равно третиране и одитируемост.

Научно-приложните приноси имат практическа насоченост и представляват логично продължение на научните резултати. Най-съществен е разработеният модел ADPVM и съпътстващите го инструменти за прилагане. В същото време практическата ефективност на предложената рамка изисква допълнително потвърждение чрез апробация в реални условия.

В заключение, приносите отразяват последователен опит за съчетаване на теоретични постановки, адаптирани методи и емпирични резултати в приложима рамка за анализ на обществените поръчки. Те имат научна и научно-приложна стойност, като степента на доказаност на

практическите ефекти следва да се преценява с оглед на ограниченията на проведените изследвания.

Насоки за бъдещи изследвания

Бъдещи изследвания могат да разширят емпиричната база и да проверят приложимостта на предложения модел ADPVM в реални условия на обществените поръчки, включително при различни категории възложители и икономически сектори.

Оценка на публикациите по дисертационния труд

Във връзка с темата на дисертационното изследване са представени четири научни публикации, от които една е индексирана в Scopus. Две от публикациите са пряко посветени на изследвания проблем – ценовото закотвяне в обществените поръчки, като едната разглежда ценовата чувствителност чрез метода на Van Westendorp PSM, а другата анализира стойността на участието на оферентите чрез показателя Bidder Lifetime Value (BLV). Останалите две публикации са тематично свързани с ценовите предизвикателства, устойчивостта и стратегиите за задържане на клиенти. Като цяло публикационната дейност отразява основните направления на дисертационното изследване, като наличието на публикация, индексирана в Scopus, е положителна страна на представената научна продукция.

По представените показатели кандидатът покрива минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. По група Г са отчетени 33,33 точки при изискуеми 30 точки.

Автореферат

Авторефератът е изготвен в съответствие с изискванията за структура, съдържание и представяне. Той отразява в синтезиран вид основните резултати от проведеното научно изследване, като представя ясно целта, задачите, методологията и постигнатите резултати.

Формулираните научни и научно-приложни приноси отразяват основните постижения на дисертационния труд. Като член на научното жури приемам посочените приноси и считам, че те са обосновани от проведеното изследване.

Въпрос към докторанта

Кои са основните ограничения при практическото прилагане на разработения модел ADPVM и какви допълнителни изследвания и проверки са необходими за неговото независимо валидиране и по-широко внедряване в практиката на обществените поръчки?

Заключение

Въз основа на анализа на представения дисертационен труд, автореферата, научните публикации и постигнатите резултати, както и на съответствието им с нормативните изисквания и академичните стандарти за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, считам, че дисертационният труд притежава необходимите качества за присъждане на тази степен.

Изследването се отличава с актуалност на проблематиката, методологическа обоснованост и практически насочени резултати. Формулираните научни и научно-приложни приноси отразяват постигнатото в рамките на изследването, като същевременно очертават възможности за по-нататъшно развитие и независимо валидиране на предложения модел ADPVM.

Въз основа на цялостната ми положителна оценка на представения дисертационен труд **предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят на ЛИОР ЯКОВ АГАЙ образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. „Икономика“.**